

атмосфера многодетности. Научно доказано, что дети из многодетных семей жизнеспособнее физически и морально, чем их сверстники из немногочисленных [3].

Наряду с традиционной семьей, в Туркменистане существует и современная, классическая, придерживающаяся европейского уклада жизни. Она представляет собой многофункциональную ячейку общества, связанную «супружеством, родительство, родством», а также сохраняющую и передающую из поколения в поколение нормы, правила, традиции того или иного народа, общества, страны или культуры, в которой они проживают [3]. Поэтому современной (в чистом виде) семьи без причастности к традиционности в туркменском обществе практически не существует. Даже в крупных городах государства под влиянием цивилизации преобладает традиционный уклад семейной жизни.

Сегодня наиболее приемлемой в Туркменистане является традиционная модель семьи, однако она претерпела существенные изменения. Увеличилась роль женщины в семье: она занимается не только хозяйством и воспитанием детей, но и приносит в семью деньги наряду с мужчиной. Кроме того, мужчина, оставаясь по-прежнему главой семьи, не считает предосудительным помочь женщине по хозяйству. И очень важно, что родители, в одинаковой мере занимаясь воспитанием детей, часто спрашивают их мнение и пожелания, когда принимают общее для всей семьи решение.

Заключение. Изучение любого иностранного языка должно сопровождаться знакомством с культурой народа — его носителя, в связи с чем языковое образование рассматривается как ценность. На занятиях по РКИ созданию благоприятных условий для формирования способности к межкультурной коммуникации студентов-иностранцев содействует комплексный анализ текста, сочетающий характеристику «общечеловеческих ценностей и ценностей, присущих конкретному социуму». Формирование межкультурной компетенции предполагает развитие личности студента, его способности и готовности принимать участие в диалоге культур на основе принципов взаимного уважения, терпимости к культурным различиям и преодолению культурных барьеров. В процессе приобщения к чужой культуре в контексте диалога культур студент опирается на новые знания о чужой культуре, сформированные в процессе ее познания, и на новые знания о своей культуре, созданные при познании чужой культуры [8].

Список цитируемых источников

1. Гальскова, Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студентов учреждений высш. проф. образования / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. — 7-е изд., стер. — М. : Академия, 2013. — 336 с.
2. Давлетов, Д. Туркменский аул в конце XIX — начале XX вв. — Ашхабад, Ылым, 1977. — Ч. 1. Развитие товарно-денежных отношений в аулах Закаспийской области. — 224 с.
3. Кадыров, Ш. Из истории естественного воспроизводства населения в Туркмении / Ш. Кадыров // ИАК ТССР. — 1981. — № 5. — С. 24—28.
4. Кадыров, Ш. Х. Народонаселение Туркменистана: история и современность (вопросы и результаты изучения) / Ш. Х. Кадыров. — Ашхабад, Ылым, 1986. — 125 с.
5. Калачева, И. И. Поликультурное образование в системе межкультурных коммуникаций молодежи : учеб.-метод. пособие / И. И. Калачева. — Минск : РИВШ, 2016. — 134 с.
6. Нестерович, Т. И. Русский язык как иностранный. Комплексный анализ текста : практикум / Т. И. Нестерович, О. Н. Майсюк ; М-во образования Респ. Беларусь, Баранович. гос. ун-т. — Барановичи : БарГУ, 2017. — 44 с.
7. Николаева, Е. И. Психология семьи : учеб. для вузов / Е. И. Николаева. — СПб. : Питер, 2018. — 368 с.
8. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. — 2-е изд., дораб. — М. : Изд-во МГУ, 2004. — С. 17—21.

УДК 821.161.09

Т. М. Пятроўская

Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны», Гомель

ХАРАКТАРЫ ДЗЯЦЕЙ У СУЧАСНЫХ ЛІТАРАТУРНЫХ КАЗКАХ

Уводзіны. Мастацкі твор часта з'яўляецца адлюстраваннем змен, якія адбываюцца ў грамадстве. Літаратурная казка як жанр дзіцячай літаратуры — не выключэнне. Прычым прыцягваюць увагу не знешнія змены, якія выяўляюцца ў казачных атрыбутах, месцазнаходжанні чароўнай краіны, наяўнасці ў творах сучасных гаджэтаў, а змены, звязаныя з характарам галоўнага героя — дзіцяці. У артыкуле прааналізаваны такія змены на аснове зместу літаратурных казак. Трэба заўважыць, што часцей за ўсё герой-дзіця дзейнічае ў творах, адрасаваных малодшаму школьніку. Калі ў дашкольным узросце героямі казак, як правіла, становяцца жывёлы ці адушаўленыя прадметы, то ў малодшым школьным узросце дзіцяці цікаваць дзеянні і ўчынкi равеснікаў.

Асноўная частка. Герой-дзіця сучасных літаратурных казак адрозніваецца ад героя народнай і савецкай казак. У народных казках герой часцей за ўсё абяздолены ці пакрыўджаны лёсам, але ўрэшце атрымлівае дапамогу ад чараўнічых сіл. У савецкіх казках герой абавязкова меў патрэбу ў выпраўленні, выкараненні благіх схільнасцяў, ён мусіў стаць «як усе», пазбаўляючыся ад сваіх слабасцяў і недахопаў. Нельга сказаць, што гэтая тэндэнцыя не мае месца ў сучаснай літаратуры. Напрыклад, у творы Г. Аўласенкі «Вася Лайдачкін у краіне Шкодных звычак» галоўны герой — уладальнік многіх загад, ад якіх у канцы твора пазбаўляецца. Яго шкодныя звычкі даволі абагульненыя, а таму і адмаўленне ад іх успрымаецца спрошчана. Аднак большасць аўтараў прымаюць дзяцей такімі, якія яны ёсць. Бо часам не вельмі прыкладныя паводзіны з'яўляюцца адзнакай дзяцінства, а дзяцінства, у сваю чаргу, — своеасаблівае Краіна Шчасця, у якой усё павінна служыць камфорту дзіцяці. Пры гэтым героі адрозніваюцца неадназначнай самастойнасцю. Так, герой апавесці «Казкі блакітнай падушкі» К. Хадасевіч-Лісавой сам дапамагае вырашыць тэма праблемы, якія ўзнікаюць у іншых герояў казкі. Прычым, калі ён знаходзіцца не ў чараўнай краіне, то становіцца звычайным хлопчыкам, якому неабходна дапамога бацькоў. Героі казкі А. Бадака «Краіна ведзьмаў» не ў захапленні ад перспектывы аказацца ноччу ў лесе, аднак, трапляючы ў Краіну ведзьмаў, дзейнічае даволі смела, не спыняецца перад ніводнай перашкодай. Калі прастора казкі адразу замешчана ў Краіну Чараўнага, героі праяўляюць самастойнасць. Атрымліваецца, што сучасныя дзеці здольны быць самастойнымі толькі ва ўласных фантазіях, а не ў рэальным жыцці. Гэта, у сваю чаргу, звязана з інфанталізацыяй грамадства, імкненнем сучасных бацькоў найдаўжэй захаваць трапяткі свет дзяцінства. Больш актыўная роля ў сучасных казках надаецца дзяўчынкам. У казцы С. Мінскевіча «Чараўная крыніца, ці Як навучыць дракона чысціць зубы» прынцэса практычна сама выраतोўвае сваё жыццё, у той час як у народных казках ёй звычайна адводзілася пасіўная роля.

У творы У. Васькова «Дахавік Казя» героем з'яўляецца персанаж, які дзейнічае і як дарослы, і як дзіця. З аднаго боку, ён сам зарабляе сабе грошы, жыве асобна, аднак пры гэтым любіць глядзець мультфільмы, адчувае выключна платанічныя адносіны да супрацьлеглага полу, па-дзіцячы захапляецца морам. Дарэчы, дадзены твор мае інтэртэкстуальныя сувязі з такім прэцэдэнтным тэкстам, як «Тры апавесці пра Малыша і Карлсана» А. Ліндрэн. Дахавік Казік, як і Карлсан, жыве на даху, марыць знайсці фрэкэн Бок у Швецыі. Абодва творы пачынаюцца менавіта з абазначэння месца ўсіх падзей, аднак пачатак А. Ліндрэн адрозніваецца пэўнай канкрэтыкай: «У горадзе Стакгольме, у самым звычайным доме жыве самая звычайная сям'я» [1, с. 3]. Месцазнаходжанне ж героя У. Васькова дастаткова няпэўнае: «Недалёка ад цэнтра аднаго сталічнага горада адной невялікай еўрапейскай краіны, на даху старога дома жыве дахавік Казік» [2, с. 3]. Пры адзначаных паралелях дахавік Казік вызначаецца зусім іншым характарам. У адрозненне ад Карлсана для яго характэрны альтруістычныя паводзіны: ён выратоўвае буслія, дапамагае злавіць бандыта і г. д. Альтруізм быў уласцівы і героям савецкіх казак, аднак абумоўліваўся ідэалагічна. У казках А. Масла героі праз свае памылкі прыходзяць да міласэрнасці. Пры гэтым падвяргаюцца крытыцы паводзіны дзяцей, а не іх характары. Так, напрыклад, у казцы «Кітайскія ліхтарыкі» фармальна праяў чарадзейнага нават не адбылося, героіні прысніўся сон: хохлікі, якія жывуць у кветках-ліхтарыках, выгаворваюць дзяўчыныцы, што яна не цэніць зямлю і тую працу, якой займаецца яе бабуля. Прачынаецца дзяўчынка з цвёрдым намерам дапамагчы бабулі ў працы на зямлі. Дзеці-героі твора «Цудадзейныя лекі» праз свае спрэчкі наклікалі на сябе злую істоту — Сварабаку і, толькі апынуўшыся ў небяспецы, пачалі паляпшаць свае зносіны добрымі словамі. Пры гэтым на заўвагу іншых пра змену ў паводзінах яны шчыра адказваюць, што самі, без цудаў, зразумелі сваю памылку. У казцы «Крыўда Старога Вадзяніка» хлопчык трапляе ў сапраўдную краіну Цудадзейнага — Царства Вадзяніка, дзе пранікаецца скаргамі Старога на дзейнасць людзей, праз якую загінула рэчка Шнуроўка. Аднак і тут няма безумоўнага цуда, бо праз імгненне хлопчык ужо бачыць твар бабулі, якая лае яго за тое, што не паслухаў дарослых, пайшоў адзін на рэчку. Магчыма, чараўнае царства проста прымроілася герою. Чараўныя істоты дапамагаюць дзецям зразумець пэўныя факты, усвядоміць маральныя законы жыцця, бо ўсіх малых герояў аб'ядноўвае пранікнёная шчырасць і чуласць, кожны з іх праходзіць праз своеасаблівае пакаянне і засвойвае для сябе важную ісціну.

У савецкі перыяд сутнасць патрыятызму тлумачылася з улікам сацыяльна-палітычных пачуццяў, прынцыпаў камуністычнага выхавання. У наш час ёсць спробы наблізіць патрыятызм да агульначалавечых каштоўнасцяў. Педагог І. Ф. Харламаў вызначае патрыятызм як «суаемазвязаную сукупнасць маральных пачуццяў і рысаў паводзін, якія ўключаюць любоў да Радзімы, актыўную працу ў імя яе росквіту, памнажэнне працоўных традыцый народа, беражлівыя адносіны да гістарычных помнікаў і звычайў роднай краіны, прыхільнасць і любоў да родных мясцін, імкненне да ўмацавання гонару і годнасці Радзімы, гатоўнасць і ўменне абараняць яе, вайсковую адвагу, мужнасць, братэрства і сяброўства народаў, нецярпімасць да расавай і нацыянальнай варожасці, павага да звычайў і культуры іншых краін і народаў, імкненне да супрацоўніцтва з імі» [3, с. 389]. Мысленне малодшых школьнікаў і дашкольнікаў канкрэтнае, таму патрыятычнае выхаванне павінна мець рэальнае ўвасабленне. Радзіма ў такім ўзросце не абстрактнае паняцце, а тое, чым можна захапляцца, ганарыцца і г. д. Менавіта таму якасным сродкам фарміравання патрыятычнага выхавання з'яўляецца далучэнне да прыроднага характара роднай краіны. Сёння ў казках няма прасталінейнасці ў адносінах да патрыятычнага выхавання. Дзеці вучацца любіць Радзіму праз яе пазнанне. А значыць, патрыёт — гэта той, хто ў першую чаргу цікавіцца сваёй краінай, гатовы ўспрымаць новыя веды пра яе. Гэтая асаблівасць добра прадстаўлена ў казках А. Карлюкевіча. Напрыклад, твор

«Прыгоды Максімікі на Бацькаўшчыне і ў розных краінах свету» выходзіць як пачуццё гонару за Радзіму, так і павагу да іншых народаў, талерантнасць. Яго герой вандруе па самых розных мясцінах Беларусі і ўсяго свету. У фінале кожнай часткі даецца дадатковая інфармацыя пра кожную краіну.

Заклучэнне. У цэнтры ўвагі большасці аўтараў казак для малодшых школьнікаў знаходзіцца асоба дзіцяці, прызнанне яе індывідуальнасці. Герою дазваляецца адрознівацца ад іншых, быць гарэзай ці летуценнікам. Разам з тым сучасны казачны герой не вельмі самастойны, смеласць ён выяўляе толькі ў казачных умовах, у якіх надзелены незвычайнай сілай. Акрамя гэтага, рухаючай сілай паводзін многіх герояў з'яўляюцца міласэрнасць і імкненне дапамагчы. Часта да міласэрнасці героі прыходзяць не праз адпаведнае выхаванне, а праз пакаянне і самастойнае ўсведамленне ўласных памылак.

Спіс цытаваных крыніц

1. *Линдгрэн, А.* Малыш, Карлсон и все-все : повести / А. Линдгрэн ; пер. Л. З. Лунгиной. — М. : АСТ, 2012. — 909 с.
2. *Васькоў, У.* Дахавік Казік : казачная аповесць / У. Васькоў. — Мінск : Маст. літ., 2011. — 101 с.
3. *Харламов, И. Ф.* Педагогика: краткий курс : учеб. пособие для студентов вузов пед. специальностей / И. Ф. Харламов. — Мінск : Выш. шк., 2004. — 272 с.

УДК 821.161.3:82-146.2

В. А. Сянчыла

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

РОЛЯ РАМАНСАЎ І КУПЛЕТАЎ У П'ЕСЕ ВІНЦЭНТА ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА «ПІНСКАЯ ШЛЯХТА»

Уводзіны. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч — класік беларускай літаратуры, паэт, драматург і асветнік — быў шчодро адораным чалавекам. Талент яго быў шматгранны — ён ставіў спектаклі, дзе сам быў рэжысёрам, актёрам і музыкантам, добра танцаваў і спяваў [1, с. 5].

Фарс-вадэвіль «Пінская шляхта» быў напісаны ў 1866 годзе. Сатырычны характар твора раскрыўся ў камічнай форме. «Пінская шляхта» — выдатнае дасягненне беларускай нацыянальнай драматургіі [2, с. 167]. Гэта першая беларуская камедыя, якая да сённяшняга дня не сыходзіць са сцэны прафесійных тэатраў Беларусі.

Асноўная частка. У жанравым плане камедыя падзяляецца на цэлы шэраг разнавіднасцей: сатырычную, лірычную, сацыяльна-бытавую, фантастычную і інш. Існуюць у камедыйнай групе і ўстойлівыя формы. Гэта вадэвіль (як правіла, невялікі, аднаактовы твор, заснаваны на анекдатычнай, кур'ёзнай калізіі, у якім асноўнае дзеянне спалучаецца з музыкай, песнямі-куплетамі, танцамі) і фарс (таксама невялікі твор, блізкі да вадэвіля па сваёй агульнай танальнасці, аднак з даволі ярка выражанай карыкатурнасцю вобразаў, выкарыстаннем грубай насмешкі, зніжанай лексікі, а часам і фрывольнасцей). Даволі часта гэтыя два жанры ў творчай практыцы пісьменнікаў зліваюцца, аб'ядноўваюцца, утвараючы ў выніку сінтэтычнае цэлае [5, с. 177—178].

Яскравым доказам таго, што «Пінская шляхта» напісана ў жанры фарса, з'яўляецца мова персанажаў. У творы выкарыстоўваюцца прастамоўныя выразы, напрыклад, «Хрэн табе ў вочы, хадзі палобуйся»; «Ах ты, чортаў сыну, хрэн табе ў вочы!»; «Хрэн табе ў вочы! Добра табе прастарэкаваць, калі няма на шыі бяды»; «Дзі ты наперад ды пакланіся яму, хрэн яму ў вочы!»; «Ты — кабета, хрэн табе ў вочы, ён жа цябе не з'есць!»; «Дык ён жа назваў мяне мужыком, хрэн яму ў вочы!»; «Як ён, на бяду нашу, усе ўказы і законы як рэпу грызе і не заікаецца, хрэн яму ў вочы!»; «Што гэта, хрэн яму ў вочы?!»; «Хрэн табе ў вочы, каб прынаймні шкура была цэла, а то як дабярэцца да яе, будзе нячысты інтэрас»; «Жонка, а жонка, хрэн табе ў вочы!», «Ох, даражэй яна каштаваць будзе, хрэн ёй у вочы!»; «Маўчы, стары хрэн, не аб табе тут ідзе дзела!»; «Пакінь, стары хрыч, думаць аб жаніцьбе»; «Пінская шляхта як нап'ецца, то напэўна падзярэцца».

Каб змякчыць грубаватасць персанажаў фарса, якая раскрываецца праз мову і дзеянні, драматург уводзіць у сюжэт сваёй камедыі куплеты і рамансы — абавязковыя элементы вадэвіля.

В. Рагойша дае азначэнне паняццю «раманс» наступным чынам: «Адзін з жанраў песні; невялікі лірычны верш (пераважна пра каханне) напеўнага характару. Паэт часам піша раманс, наперад разлічваючы, што кампазітар пакладзе яго на музыку» [4, с. 505].

Раманс № 1

Цяжка жыці мне, дзяўчачы,
З міленькім ў разлуцы, —